

OOSTVLAAMSE ZANTEN

algemeen tweemaandelijks tijdschrift
voor volkskunde

UITGAVEN VAN DE BOND

Verkrijgbaar op het sekretariaat, Oscar de Gruyterstraat 36 Gent en op de bibliotheek: Kraamier 41, Gent.

1. Oostvlaamse Zanten, nog voorradig tot zolang de voorraad strekt: 15e, 19e jg., 21e tot en met 31e jg., 33e tot en met 39e jg. tegen 175 F per jaargang. Van de jgg. 1-19 zijn nog enkele losse nummers beschikbaar tegen 50 F per nummer; van de latere jgg. tegen 40 per nummer. Jaarboek 1945 (jg. 20) van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen: 150 F (leden 100 F). Inhoudstafel op Oostvlaamse Zanten (Jg. I - Jg. XXV), door F. VAN ES: 50 F (leden 30 F). Idem II (Jg. XXVI - Jg. XXXV), door F. VAN ES: 40 F (leden 25 F).
2. Geillustreerd Feestnummer (lustrumnr.) Prijs: 25 F (leden 15 F).
3. Survivances du Passé, door A. MARINUS (8 p.). Prijs: 12 F (leden 8 F).
4. Zur Entwicklungsgeschichte des Bauernhauses mit durchgezapften Ankerbalken, door J. SCHEPERS (10 p.). Prijs: 15 F (leden 10 F)
5. Osschaart door F. VAN ES (overdruk 1945), 28 blz. Prijs: 30 F (leden 20 F).
6. 2e Lustrumnummer 1930-1935. Prijs: 40 F (leden 24 F).
7. Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten, (over het teerlingspel) door Emile ANDELHOF. Prijs: 25 F (leden 15 F).
8. Waasch Sagenboek, door F. VAN ES. Prijs: 100 F (leden 60 F).
9. Het Curieus en Vermakelijk Namenboek, door Em. ANDELHOF. Prijs: 25 F (leden 15 F).
10. Folklore en Onderwijs, door L. HOSTE. Prijs: 12 F (leden 8 F).
11. August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken, door Fr DE COSTER. Prijs: 25 F (leden 15 F).
12. Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur, door F. VAN ES. Prijs: 25 F (leden 15 F).
13. De Wetterse Reuzen, door Lic. M. DAEM. Prijs: 25 F (leden 15 F).
14. Sagen uit Noord-Oost-Vlaanderen, door Dr. G. DE MEYER. Prijs: 25 F (leden 15 F)
15. Een Teerlingspel in Gent, door Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. Prijs: 25 F (leden 15 F).
16. Spelen mijner Jeugd, door L. LIEVEVROUW. Prijs: 60 F (leden 35 F).
17. De levende Folklore van het Gewest Balegem, door M. BROECKHOVE. Prijs: 65 F (leden 40 F).
18. Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land, door M. BROECKHOVE. Prijs: 230 F.
19. Doods-, Begravenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde, door J. PIETERS. Prijs: 90 F (leden 55 F).
20. Het Volksleven te Wieze. 1900-1950, door J. VAN HAVER. Prijs 100 F (leden 60 F).
21. Het Hospies der Kinderen Alijn of Alynsgodshuis te Gent, door E. LUYKX-FONCKE (met talrijke ill.). Prijs 40 F (leden 25 F).
22. De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, door H. VAN HESE. Prijs 125 F (leden 80 F).
23. De folklore van de Hop in Vlaams-België, vroeger en nu, door Cl. VANHOUCKE, Prijs: 100 F (leden 100 F).
24. Het Sterrelid in het Gebied van Dender en Schelde, door J. DE VUYST. 1968, 175 blz., 189 liederen en 50 mel., (mit einer deutschen Zusammenfassung). Prijs: 275 F (leden 190 F).
25. Ernest Van den Driessche. Schilder van ons Volksleven, door R. VAN DER LINDEN, 1968, 32 blz. (op kunstdrukpapier), avec un résumé en français. 2e druk, Prijs: 70 F (leden 50 F).
26. Catalogus Tentoonst. 125 jaar Gentse Feesten, juli-augustus 1968, 44 blz. Prijs: 50F.
27. Kinderzang uit Zwijnaarde. Dr. L. GELBER. Prijs: 40 F leden (60 F niet-leden).
28. Jan de Lichte. Gerard SIMONS. 32 blz. Prijs: 35 F leden (50 F niet-leden).
29. De Vinkensport in Vlaanderen (avec un résumé en français). 1969, 165 blz., 42 ill. 3 tek., door M. BROECKHOVE. (Nr X van de Uitgaven van het Alfons De Cockfonds). Prijs: 290 F (leden 175 F).

Elk bedrag vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent. Voor het buitenland + 10 F portikosten.

UITVERKOCHT zijn thans: Herdenkingsalbum Alf. de Cock — Het Stroodekkersbedrijf door Cl. Trefois — Lodewijk De Vriese Bibliografische studie — De Plattegrondsvormen van z.g. « Franse Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land, door Cl. Trefois — De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore, door Cl. Trefois — De Tinnepotgieterij te Gent door J. Boes — Galerij van Gentsche Typen door E. Andelhof —

(Zie derde bladzijde van de kaft)

OOSTVLAAMSE ZANTEN

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE
 ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE
 VOLKSKUNDIGEN EN VAN ZIJN DIENST VOOR
 VOLKSKUNDIGE ENQUETES IN VLAANDEREN

Redactie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, 9620 Zottegem

Redactieleden : Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn, Maurits Broeckhove.

Ruil en Recensiedienst : Dr. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 41, 9000 Gent.

Alle stortingen op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

INHOUD

Prijs : 40 F.

A. BRACKE : Van het cijnskiesrecht naar het algemeen meervoudig stemrecht.
 Historische situering van 16 Gentse arbeidersliederen 42

Internationaal studiekomitee betreffende de ommevangsreuzen.

R. VAN DER LINDEN : Beknopte Historiek. Dowai 1954. Rijsel 1956. Bergen
 1956. Mechelen 1963. 77

ZOEKEN & ZANTEN

Vlierzele — Bollendraaier 80

Nazareth en Wetteren. — Bedevaartvaantje 80

Desselgem. — Strodekkebedrijf en Dondersteen 80

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met steun van v.z.w.
 Noordstarfonds, Gent.

Van het cijnskiesrecht naar het algemeen meervoudig stemrecht

Historische situering van 16 Gentse arbeidersliederen (*)

« Voorzeker, het volk beseft wel dat het in ene soort van minderheid wordt gehouden, die hem onteert, en zijne geestesontwikkeling tegenwerkt, maar ongelukkiglijk, 't is doorgaans zwakmoedig om zelve zich te verheffen, en kleingeestig genoeg van steeds te klagen over grieven en miskening, als het de middelen bij de hand heeft om er een einde aan te stellen.

« Daarin is de oorzaak van alle kwaad gelegen, en deze kan enkel door het volk worden uit den weg geruimd, door ene deftige, beradene houding, door krachtdadige deelneming aan alles wat zijne zedelijke lotsverbetering betreft; want ongetwijfeld zou het reeds lang in 't bezit zijner rechten zijn gesteld, indien het zelve ze ernstig had geëist.

« Doordrongen van die waarheid heeft het Van Crombrugge's Genootschap geoordeeld iets goed te verrichten, met behulp der verschillende maatschappijen te trachten, ene grote volksbeweging ten gunste van de uitbreiding des stemrechts op te wekken.

« Wij komen u derhalve dringend uitnodigen, drie uwer leden te willen afvaardigen naar ene algemene vergadering, welke den 24 april om 11 ure 's morgens in ons lokaal zal plaats hebben, om er gezamenlijk te beraadslagen over :

« De geschikste middelen die de wet toelaat, om het besproken doel (de uitbreiding van het kiesrecht) te bereiken.

« Wij houden ons overtuigd, dat gij de belangrijkheid die ene dergelijke samenkomst hebben kan, zult beseffen en hopen vastelijk dat uw geëerde kring er zal vertegenwoordigd zijn.

« In afwachting bieden wij u, geachte heren, onze gulhartige groetenissen aan.

Namens het Bestuur :

De Schrijver,
V. CLAEYS

De eerste Ondervoorzitter,
ED. MILLORD

De Heer Ed. Millord, ondervoorzitter van « Moed en Volharding » zat bedoelde vergadering voor. Na een langdurige gedachtenwisseling werd erover gestemd aan welk kiesstelsel de voorkeur zou gegeven worden : het algemeen stemrecht of het bekwaamheidsstelsel. Bijna alle stemmen waren ten gunste van het algemeen stemrecht. Er werd natuurlijk geen gevolg gegeven aan het verzoek, dat uitging van deze vergadering.

E e n e e r s t e s t a p .

Een eerste stap naar de verovering van het algemeen stemrecht werd gezet door het invoeren van het bekwaamheidsstelsel voor de provincie- en gemeenteraden (1883). Naast de cijnskiesers mochten alle mannen die in het bezit waren van een « Diploma van bekwaamheid voor het provinciaal en gemeente-kiesrecht » deelnemen aan de verkiezingen.

Het « Vraagboek, opgesteld door het Ministerie van Openbaar Onderwijs, ter uitvoering van artikel 23 der wet van 24n Augusti 1883 » bevat : 100 voorbeelden van diktee; 116 vragen over de geschiedenis van België; 130 vragen over zedenleer; 29 over de « plichten jegens zich zelve », 29 over de familieplichten, 27 over de

* Vervolg O V Z XXXXV (1970) 19-28.

Foto Karelke Waeri

Foto Archief Bond O.VI.Volkskundigen.

plichten van rechtvaardigheid, 20 over de plichten van menslievendheid en 27 over de burgerplichten; 169 vragen over aardrijkskunde; 174 vragen over het wettelijk stelsel van maten en gewichten; 148 vragen over de beginselen van het rekenen en 55 vragen over begrippen van burgerlijk recht[21].

Ontelbare arbeiders hebben hier onrechtstreeks de gelegenheid gekregen te leren lezen, schrijven en rekenen. Aangemoedigd door de socialisten die daar hun kiezers moesten halen daar ze niet mochten verwachten er te vinden bij de cijnskiezers, bezochten de arbeiders in groten getale de avondkursussen die ingericht werden door de gemeentebesturen. Na een examen werd dan het diploma verworven.

Karel WAERI heeft er ook een diploma bekomen. Het wordt bewaard in het Museum voor Volkskunde te Gent.

In zijn lied «'t Kieseksamen» vertelt hij over de vragen die op dergelijke eksamens gesteld worden. Hier hebben we een voorbeeld van een typisch volkslied waarvan ik de definitie poogde te geven: het is gedicht op een reeds bestaande zangwijs: «Sur l'air du tralala». Waeri dichtte nog vier andere liedjes op deze zangwijs: «De grote tandentrekker», «Niemand heeft verstand in zijn land», «De oorlog» en «Naar Congo», en verwees voor de zangwijs van zijn lied «Rusland» naar «'t Kieseksamen». Die «tralala» moest op een bepaald ogenblik wel erg in de mode zijn. Verder is «'t Kieseksamen» gedicht in de ge-

21. Het titelblad van mijn eksemplaar ontbreekt; daarom kan ik geen titelbeschrijving geven.

« Kiezersdiploma » van Karel Waeri

Foto Archief Bond O.VI.Volkskundigen.

kleurde, eigen taal, en werd het aantal versvoeten met geweld aangepast. Het lied is eerder een café-chantantlied dan een arbeidersvolkslied.

't Kieseksamen

Stemme : Sur l'air du tralala

Wet van 24 augustus 1884[22]

De grote koppen hebben nu toch iets gedaan
Omdat de kleine man zou kunnen kiezen gaan,
Al die wat is geleerd en niet en is verveerd[23]
Mag zijn eksaam afleggen,, 't is de moeite weerd.
Ge krijgt van alles wat te schrijven op een blad.
Ik zal 't u gaan vertellen wat men al heeft g'had.

Een vrage die was goed : Hoe moeten man en vrouw
Zich wederzijds gedragen in de echtentrouw?
De man zuipt alle dagen een stuk al in zijn lijf,
En 's morgens met de vicren kruipt hij bij zijn wijf.
En is ze wat te stout, ge geeft ze maar wa' smijt[24],

22. Moet zijn : Wet van 24 augustus 1883.

23. Verveerd voor : bevreesd.

24. Smijt voor : slaag.

En vrouwe zonder slagen is een soepe zonder zijt[25].

Een ander antwoord was niet minder goed gedacht :
Ge moet malkaar beminnen, ja bij dag en nacht.
Het vrouwtje met fatsoen moet goed haar baasken voên
Met kiekskes en konijntjes of 'ne kalekoen.
Hoe beter dat g'hem doet en karresseert en zwijgt,
Hoe beter dat ge 't haantje in uw kotje krijgt.

Een kwest over de zedeleer die gaf katoen :
Doe nooit wat gij niet wilt dat men aan u zou doen.
Dat vraagt nog al verstand; maar ene vieze kwant
Zijn antwoord hê'k gelezen dat de krone spant :
« Eet nooit geen verkenvlees als g'aan uw tafel zit,
Opdat gij ook van 't verken niet wordt opgefrit. »

Wat plichten hebben d'ouders in het algemeen,
Ten opzicht van de kinders zowel groot als klein?
In deze fijne list is er nog al gemist,
Te Elsen was er enen die het beter wist :
Ge moet ze, zonder slaan, voor wel daarmêe te staan,
Veel zondagoordjes geven, voor op staminet te gaan.

De schulden die de wet op onze nekke legt,
Waarom moeten wij die betalen volgens recht?
Omdat de kommissaire, als ik te vele plak,
Om mij zou kunnen komen, en mij steken in de bak;
Maar nu zijn w'uit de schand, nu zullen z'in ons land,
Geen lasten niet meer stemmen, want de Kamers zijn verbrand.[26]

Wat plichten heeft de kiezer als hij stemmen gaat?
Wel dat hij eerst wat druppels in zijn krage slaat
En als ge niet meer beeft, ge kiest dan heel beleefd,
Voor hem die meest te frêtten en te zuipen geeft,
En hebt g'een buize g'had, ge loopt maar rond de stad,
Ge smijt maar al de vensters en de deuren plat.
En krijgt g'alhier toebak, ge geeft aldaar ne plak,[27]
En zo geraakte met uw kloefen in de bak.

Ne man die vier frank vijf-en-twintig wint per dag,
En zestien en een kwart per week verteren mag,
Hoeveel heeft hij gespaard, trekt dat ne keer te gaar,
Als hij drie honderd dagen werkt al op een jaar?
Nen Molenbekenaar die schreef dat is niet waar,
Geen ene, die geen honderd dagen drinkt per jaar.

25. Zijt voor : zout.

26. Tijdens de zitting van 6 december 1883 ontstond brand in de dakverdieping van het parlamentsgebouw, dat van binnen grotendeels vernietigd werd.

27. Plak voor : kaakslag.

Te Namen was een kwest over de prijs gesteld,
Wat dat ne kilo boter tegenwoordig geldt,
Dat is onnoz'le praat, zo schreef ne kandidaat,
't En kan mij niet verschill'n hoe diere dat ze staat.[28]
Onz' droge roggekroet, al zijn wij slecht gevoed,
Dat mogen wij bestrijken met wat keerseroet.

Een vraag over de maten die kwam goed van pas,
Wat 't onderste van ene hektoliter was,
Daarmee lach ik mij krom, het onderste is de bom,
Die dat niet kan begrijpen die is toch te dom :
'Nen andre wist het fijn : hij schreef op ene lijn :
Het onderste dat moet 'ne kilometer zijn.

In d'aardrijkskunde was men beter au courant :
Wat vreemde staten grenzen aan ons Belgenland?
G'hebt eerst het land van Waas, met d'hoofdstad St-Niklaas,
En Brabant is de streke van de platte kaas;[29]
En langs de Waalse kant delven ze diamant;
En Eeklo staat aan 't hoofd van heel het Meetjesland.

't Is ook ne felle kerel die het al onthoudt :
Wanneer is Leopold met zijn Marie getrouwd?
Ne gentse kandidaat schreef zonder veel beslag :
« Ze trouwden alle twee al op de zelfde dag, »
Nen andre schreef met recht, dat Leopold mij zegt,
Wanneer ik ben getreden in de wettelijke echt.

Een kwest over d'histoire daar was peper aan :
Wie was Karel de Vijfde en wat weet g'er van?
Ne kiezers pretendent, van Merelbeke bij Gent,
Die schreef : hoe moe'k dat weten 'k heb hem nooit gekend,
Maar 'k heb altijd verstaan, dat ene boer Arjaan,
Hem zei : houdt de lantaern, ik moe z..... gaan.

't Verdelen van de plaats, ja dat vond ik goed,
Het lot dat heeft beslist waar men zich zetten moet.
In ene waalse stad, heeft men de farce g'had,
Dat juist een broerke tussen twee gendarmen zat,
Die martelaar van 't lot, zat daar gelijk 'n zot,
En ieder dacht och here, 't is de wil van God.

In de gemeente Zele was 't een ander lol,
De meesters van de katolieke zondagschool,

---

28. Diere voor : duur.

29. Platte kaas voor : kwark; wrongel.

Niet min of meer dan twintig, wat helden zijn mij dat,
Die hebben elk een kolossale buize g'had,
En in de Gentse stad, een broerke, o wat schat,
Die heeft met grote moeite, twintig punten g'had.

't Zijn wederom de papen, 'k heb 't al lang belet,
Die niet en zullen slapen met de nieuwe wet,
Tot Bergen was er niets dan zwarte ras te zien.
De broeders, paters, jesuïet en kapucien,
Die hebben ook met vlijt, 't eksamen afgeleid
Wij gaan ons meugen weren, want da' goedje is niet benijd.[30]

Het land, in 't algemeen, heeft goed zijn best gedaan,
Er zijn veel kandidaten naar 't eksaam gegaan;
Te Brussel was 't getal absenten kolossaal;
Die kunnen goed blagueren, maar in 't schrijven niemendal.
Maar Gent geeft van de roê daar zijn ze nooit niet moê,[31]
Elk doet daar zijn eksamen tot de liedjeszangers toe.

December 1883.

K. W.

Gediplomeerd kiezer.

Is het spot, is het een ongewilde trots, die Warie deze « titel » onder zijn naam doet schrijven. Of misschien een beetje van de twee?

Het belang van de Belgische Werkliedenpartij
(B.W.P.) voor de kieshervorming

De eerste Socialistische Internationale was uitgelopen op een mislukking, vooral omdat ze niet steunde op stevige nationale werkersverenigingen. Ze trok de Belgische sekte mede in haar val.

Bij de heroprichting van de socialistische arbeidersbeweging in België is de Gentse groep richtinggevend geweest: eerst met Edmond Van Beveren[32], later met Edward Anseele[33]. Deze laatste richtte in 1881 de koöperatie « Vooruit » op. In 1884 verscheen het eerste socialistisch dagblad in België « Vooruit », gegroeid uit het weekblad « De Toekomst ».

In Vlaanderen waar de socialistische afdelingen zich geleidelijk afstemden op het Duitse socialistisch-reformistisch programma van Gotha (1875), dat langs parlementaire wegen wilde strijden, kwam het eerst een overeenkomst tot stand tussen de afdelingen. Voor de vorming van een algemeen Belgische socialistische partij met inbegrip van de Walen was de winter 1884-1885 van zeer grote betekenis.

30. Is niet benijd voor: heeft geen schrik.

31. Geeft van de roê voor: doet z'n best.

32. Van Beveren, Edmond (1852-1897): huisschilder; redakteur van het blad « De Werker »; stichter van de B.W.P. en van de koöperatieve maatschappij « Vooruit ».

33. Anseele, Edward (1856-1938): klerk; stichter van de B.W.P. en van de koöperatieve maatschappij « Vooruit »; redakteur van « Vooruit »; socialistisch volksvertegenwoordiger.

Er heerste dan veel werkloosheid en in februari 1885 brak in de Borinage een werkstaking uit. Op voorstel van Edward Anseele stuurde de Gentse koöperatie brood in grote hoeveelheid naar de stakers in de Borinage. Dit heeft de solidariteit versterkt tussen de Vlaamse en Waalse socialistische groepen en de oprichting helpen voorbereiden van één partij voor heel België.

Onder de belangrijkste bepalingen uit het programma van de in 1885 te Antwerpen opgerichte B.W.P. valt de strijd voor algemeen stemrecht te noteren[34].

Terloops vestig ik hier de aandacht op de volkskundige kant van de B.W.P. in haar aanvangsstadium. In het volkspark van « Vooruit » stond een beeld dat Marianne, met de Phrygische muts op het hoofd en het rode vaandel in de hand, als de voorvechtster in de strijd voor de vrijheid, voorstelde. Naar het model van dit beeld werden gipsbeelden van circa 30 cm hoogte aan de leden verkocht. Verder werden de portretten van de populairste leiders verkocht, en werden, als nieuwjaarsgeschenk, door de maatschappijen prenten geschonken waarop de eisen van de beweging uitgebeeld werden.

« Marianne »

Foto Archief Bond
O.VI.Volkskundigen

In omzeggens alle arbeiderswoningen, althans in deze van de socialistisch georganizeerden, trof men het gipsbeeld en de prenten aan. Onwillekeurig doet dit beeld uit mijn kinderjaren mij denken aan een bepaalde vorm van devotie, waarbij de traditionele heiligen vervangen waren door de nieuwe leiders. De hoop die de heiligen deden rijzen bij de gelovigen, werd bij de arbeiders opgewekt door mensen als Anseele en Van Beveren. Het spreekt vanzelf dat de B.W.P. ook de dichters van arbeidliederen zou inspireren.

In het jaar na haar stichting ving de B.W.P. een aktie aan om de bepalingen van haar programma te verwezenlijken. Op 15 augustus 1886, destijds nog de nationale feestdag, werd een nationale betoging ingericht te Brussel.

Er werd eerst een betoging voorzien op 13 juni 1886, doch de Heer Buls, burgemeester van de hoofdstad[35], verbood ze.

De B.W.P. en haar propagandisten maakten volop propaganda. De onschatbare hulp van de volksdichters werd gaarne aanvaard om de geestdrift op te wekken bij de massa. Misschien waren de Gentenaars onvoorbereid en werd daarom een lied verspreid van de Nederlander Muller[36]. Het lied werd trouwens gedicht in 1886 want in Nederland werd immers ook de strijd gevoerd voor het algemeen stemrecht. Van Muller werden te Gent eveneens gezongen : « De vrouw is niets » op de

34. Luykx, Theo : opus cit., blz. 195-196.

35. Buls, Charles (1837-1914) : liberaal burgemeester van Brussel; volksvertegenwoordiger; voorzitter van de « Bond voor het officieel onderwijs ».

zangwijs van « Het kanailje », « Recht voor allen » op de zangwijs « De kinderen van de fabriek » en « Wij zijn het volk ».

Het volk is niet rijp.

Het volk is niet rijp zo wordt altijd gezegd
Door ministers en sluwe advokaten,
Het volk is niet rijp voor de vrijheid en 't recht,
Wat zou dus het stemrecht hun baten?

Ja, wel is het rijp om bij dag en bij nacht
In den arbeid te zweten, te zwoegen,
Ja, wel is het rijp om voor 't eigen geslacht
De ellendige dood te vervroegen.

Ja, wel is het rijp om met vrouw en met kind
Werkloosheid, gebrek te trotseren,
Ja, wel is het rijp, als een oorlog begint,
Rijp als mikpunt van kruut en geweren.

Ja, wel is het rijp om het werktuig te zijn,
Dat de rijke gebruikt voor zich zelve,
Ja, wel is het rijp om in 't duister der mijn
Alle schatten der aarde te delven.

Het volk is niet rijp zo wordt altijd gezegd
Door ministers en sluwe advokaten,
Het volk is niet rijp voor de vrijheid en 't recht,
Wat zou dus het stemrecht hun baten?

Wij zijn rijp, o ministers, die 't volk zo veracht,
Wij zijn rijp, advokaten en praters,
Wij zijn rijp, als de stormwind, die loeit in de nacht,
Als de bruisende golven des waters.

Wij zijn rijp, en wij wensen geen knecht en geen heer,
Geen oorlog, maar vrede op deze aarde,
Wij zijn rijp, en wij dulden het onrecht niet meer,
Wij zijn mensen — gevoelt onze waarde!

1886

H. C. Muller

Maar de Gentse liedjesmakers lieten niet op zich wachten, getuige het hierna volgende lied van iemand die « Amnestie » tekent[37] en een ander van Libertad[38], van wie we nog « Het lied van den werkmán » kennen; en een ander « 6e februari » opgedragen aan Edward Anseele, ter gelegenheid van diens invrijheidsstelling in 1887, na zes maanden verblijf in het gevang.

36. 100 zangen voor het volk. Gent, z.j., 120.

37. 100 zangen, 41.

38. 100, 17-18.

Aan de werkmán.

I

Oh! Werkmansklas, zo diep in 't stof gebogen,
Verdrukt, verlaagd door 't spottend kapitaal;
Hoe lang moet gij dat onrecht nog gedogen
Van 't buitend ras, 't zij paap of liberaal?
Te lang voorwaar sleept gij die stalen boeien,
Dat snerpend leed van 't heersende venijn;
Hoe lang zal men uw recht nog zien verknoeien? ...
Zolang voor u geen stemrecht zal zijn! —

II

Uw arm was sterk! Maar uitgeput van slaven
Van 's morgens vroeg tot in de donk're nacht,
Moet g'afgebeuld een mondsvol brood gaan vragen,
Door 't rijk gebroed vernederd, zelfs veracht!
't Is toch door u dat « rijken » kunnen brassen,
't Goud wordt verteerd, vermorst met vuige hand!
't Is wel het zweet der brave werkmansklassen,
Dat 't geld ophoopt, die kanker van ons land.

III

Ho! werkmán, zie, wilt gij uw recht doen gelden?
« Daar elke Belg is voor de wet gelijk (?!) »
— Zij schreeuwen dra, die volksvrienden, die helden :
« Waarom 't gespuis getrokken uit zijn slijk! »
En hand aan hand, zo doktrinairs als papen,
Versmachten dan des werkmans jongste zucht,
Doen meer en meer de wonden wijder gapen;
Wat scheelt hun dat! Voor hen zijn wij maar ... bucht!

IV

Ha! lotgenoten, laat uwe moed niet zinken;
Al hun getier is laffe razernij;
Zij weten 't wel, hunne almacht is aan 't slinken;
Wij, wij zijn 't recht, de massa — 't volk zijn wij!
Laat ons vereënd naar 't zelfde doelwit streven;
't Stemrecht moet zijn voor werkmán als voor rijk;
Wij, wij hên ook recht aan 't banket van 't leven.
Ieder zijn deel : dan is de Belg gelijk!

Stemrechtmars

Zangwijze : Arteveldeslied.

I

Wat kan 't lot van het volk wat verzachten?

Het Stemrecht!

Wanneer zal men de loonslaaf meer achten?

Met Stemrecht!

Dus vooruit! Voor dit recht!

Maar blijft steeds aan 't rode vaandel g'hecht.

Wat kan 't lot van het volk wat verzachten?

Het Stemrecht!

II

Wat kan paap en tyran doen verdwijnen?

Het Stemrecht!

Wat is voor hen een' der grootste pijnen?

Het Stemrecht!

Dus vooruit! Voor dit recht!

Maar blijft steeds aan 't rode vaandel g'hecht.

Wat kan paap en tyran doen verdwijnen?

Het Stemrecht!

III

Wat kan 't uitbuitersras schrik aanjagen?

Het Stemrecht!

En de loonslaaf ontslagen van die plagen?

Het Stemrecht!

Dus vooruit! Voor dit recht!

Maar blijft steeds aan 't rode vaandel g'hecht.

Wat kan 't uitbuitersras schrik aanjagen?

Het Stemrecht!

IV

Wat kan ons van de bloedwet ontmaken?

Het Stemrecht!

En wat zal wel de vrijheid bewaken?

Het Stemrecht!

Dus vooruit! Voor dit recht!

Maar blijft steeds aan 't rode vaandel g'hecht.

Wat kan ons van de bloedwet ontslagen?

Het Stemrecht!

V

Wat geeft ons eens de macht in de handen?

Het Stemrecht!

Wat verenigt de slaaf aller landen?

Het Stemrecht!

Dus vooruit! Voor dit recht!

Maar blijft steeds aan 't rode vaandel g'hecht.

Wat geeft ons eens de macht in de handen?

Het Stemrecht!

VI

Aan ons straks uwe kerk' en kastelen

En 't Stemrecht!

Wat kan slechts onze wonden nog helen?

Het Stemrecht!

Dus vooruit! Voor dit recht!

Maar blijft steeds aan 't rode vaandel g'hecht.

Aan ons straks uwe kerken en kastelen

En 't Stemrecht!

VII

Staat op dus, werkliên van onze steden

Voor 't Stemrecht!

Er op los! en eens ferm gestreden

Voor 't Stemrecht!

Dus vooruit! Voor dit recht!

Maar blijft steeds aan 't rode vaandel g'hecht.

Staat op dus, werkliên van onze steden

(krachtig) Voor 't Stemrecht!

Vanzelfsprekend bleef Karel Waeri niet achter. Op de zangwijs van « La Marseillaise » dichtte hij een lied « Voor 't algemeen stemrecht ».

Voor 't Algemeen Stemrecht.

(Manifestatie te Brussel 13 Juni 1886)

Refrein :

Komt broeders, op! te been!

Naar Brussel, uwe schreên!

Vooruit! Vooruit!

En eist met ons, het stemrecht voor elkeen!

De tijd is daar, wij moeten strijden,

Met wapens die de wet ons biedt,

't Is nu lang genoeg dat wij lijden

En noch troost noch hulp in 't verschiet; (*bis*)

Hoort gij 't gemor der werkersscharen,

Dat dreigend aller oren treft;

Ziet gij dit volk dat zich verheft

En 't juk verplet van de barbaren.

't Is reeds al zes-en-vijftig jaren,
Dat 't volk om zijne rechten smeekt,
Dat het kruipt voor troon en altaren
Wijl 't brood voor kinderen ontbreekt (*bis*)
't Is nu genoeg, vermoeid van klagen,
Komen wij, werkers, hand aan hand,
Uit alle hoeken van heel 't land,
Ons recht, bij dringendheid, hier vragen!

Gij durft ons anarchisten noemen,
Gij zelf die wet en recht verkracht,
Dwing'landij weet gij te verbloemen,
Wijl gij des werkers rede smacht. (*bis*)
Genoeg, schei uit met wetten smeden (?)
Gij die, aan d'overvloed gewend,
Des volks behoeften nimmer kent,
Want honger hebt gij nooit geleden.

Onder de standaard der verdrukten,
Rukken wij moedig, fier vooruit;
't Is te lang, dat wij d'hoofden bukten,
Kloek en vast, is nu ons besluit. (*bis*)
Wat kan men ook ter grondwet lezen?
De daad ligt nog in diepe kolk :
Dat « alle macht komt uit het volk »
Tot hier is zulks nog nooit bewezen.

Alles wijst er op dat de betoging van 15 augustus 1886 eveneens goed voorbereid werd. Als we Waeri mogen geloven was het stemrecht zelfs een onderwerp van gesprek tijdens het middagmaal in de huiskamer.

't Zal wel komen!

Cies Wevers meê zijn vrewwe
Namen hun noengetij';
Petaters meê kazakken.[39]
Meê drogen haring bij.
't En mocht niet vele kosten,
Al was de man ook braaf,
En naarstig om te werken,
Vlees mocht er niet van af.

Kijk, Cies, zo sprak de vrewwe,
Sedert 'ne korte tijd,

39. Petaters meê kazakken voor : ongeschilde gekookte aardappelen. « Kazak » betekent in de Gentse volkstaal immers ook : overmantel.

Da' 'k 't « Genteneerke » misse[40]

Doe 'k mij wel veel profijt;
Mijn werk bleef altijd liggen,
'k Was een verloren schaap;
Want meê die ewwe zage,[41]
Viel ik altijd in slaap.

Alzo mijn geld vermoossen,[42]

Da' was een dommigheid;
Want Maria van de Leie,[43]
Die heê 't mij ook gezeid.
Die zes cens alle weken,[44]
Es zes frans op een jaar;
Dat es en schone mitse,[45]
Voor op mijn beetje haar.

— Da' 'k op wat anders valle[46]

Da' 'k zo nieuwsgierig ben,
Hoe staat da' nu meê 't stemrecht,
Gâ de 't nu nog nie hên?[47]
— Maar, Cieska, gij zijt haastig,
't Zal komen, aardig spook!
— Kis gij mijn ewwe kloefen,[48]
De boer die zei het ook.

Ja, Cieska, da' me 't moesten
Van katolieken hên,
Me zou'n nog lange wachten,
Omdat 'k die veugels ken,
Dat 't nog aflaten waren;
Voor iedre zielemis,
Wel honderd duizend jaren;
Maar stemrecht dat es mis.

Die mannen - Cieska - willen
Da' ge altijd stille zwijgt,
Als ge voor al uw werken,

---

40. Genteneerke voor De Gentenaar, katholiek dagblad.

41. Zage voor zaniker.

42. Vermooschen voor vermorsen.

43. Naar de rivier « De Leie » zijn in Gent een aantal wegen genoemd: Graslei, Kraanlei, Preekherenlei, Ajuinlei, ...

44. Cens is meervoud van « cent », d.i. een koperen muntstuk van 2 centiemen.

45. Mitse voor muts.

46. Op wat anders vallen voor over iets anders beginnen.

47. Hên voor hebben.

48. Kis voor kus.

Een droge kroete krijgt;[49]
G'en meugt niets beters vragen,
Dan hebt ge nog misschien,
De hemel als ge dood zijt;
Maar da' zou 'k willen zien!

Anderzijds blijkt het dat, wat betreft de echtgenoten, deze liever het hekken aan de oude stijl zouden laten hangen omdat ze bang waren voor mogelijke relletjes. De volkskundige zal in dit lied van Waeri de invloed van de pers op het publiek aanvoelen en, in het volgende, vernemen dat de socialistische groepen spaarkassen opgericht hebben[50], waar gespaard werd voor de verplaatsing naar Brussel. De vele volkskundige gebruiken die men voortdurend waarneemt, moeten leiden tot de vaststelling dat de eerste leiders van de socialistische arbeidersbeweging mannen waren die leefden onder en met het volk en eenvoudig de middelen, waarmede zij en hun genoten vertrouwd waren, aanwendden om iets te organiseren.

De betoging van Brussel, of De schrik der vrouwen.

Stemme : Patience.

Cies Wevers ging naar Brussel,
't Was zo zijn vast besluit,
Hij spaarde alle weken
Daarvoor 'nen dikke kluit.[51]
't Was om zijn recht te eisen;
De man was overtuigd,
Dat onze landsregering
Voor bede immer buigt.

— Maar Cieska, zijne vrouw,
Die 't « Genteneêrke » leest',
Was om er van te sterven,
Zo erg was zij bevreesd;
Z'had van Mie Trees vernomen,
Dat al dat rood gespuis,
Te Brussel gingen smijten,
Ja, heel de stad in gruis.

— Wel Cies toch zijn dat dingen,
Maar zijt ge niet benijd,
Waar zijn toch uw gedachten
Dat ge ook naar Brussel rijdt?

49. Kroete voor korst brood.

50. De jonge B.W.P. maakt hier eveneens gebruik van een volkse gewoonte : iedere « echte » Gentenaar was immers lid van een of andere spaarvereniging, zoals die bestonden in omzeggens elk buurtcafé.

51. Dikke kluit voor : muntstuk van 10 centiemen.

Zijt ge nu toch waarachtig
Van uw verstand beroofd?
Hoe zie 'k u Zondag were;
Misschien wel zonder hoofd!

— Daarbij die grote reize
Dat kost toch zoveel geld,
Geef mij dat voor mijn mutse
Die 'k gisteren heb besteld;
Wat wilde gij u moeien[52]
Met kiesrecht; laat dat gaan,
Die politieke zaken
Wat trekken w'ons dat aan!

— Ja, Cies « de Gntenêre »,
Die schrijft het klaar en goed :
« De kopstukken die houden
Zich altijd uit de voet;
En d'arme dwaze dutsen,
Die krijgen 't op hun vel ».
Den zevenden September[53]
Was 't juist hetzelfde spel.

— Och, zwijg, onnoz'le slore,
Zei Cies, al dat misbaar,
Dat zijn jezuiten streken
Wordt gij dat niet gewaar.
't Is geen gevaar van vechten
Waar men zich 't hoofd om breekt.
« Het stemrecht is de doorn
Die hun zo nijdig steekt! »

De betoging van 15 augustus 1886 werd een sukses en voor Waeri een reden om een nieuw liedje te dichten. Hij gaf een van zijn favoriet helden, Cies Wevers (Waeri is in zijn jeugd thuiswever geweest) en diens echtgenote Cieska, de gelegenheid een praatje te maken over de voorbije « korteze »[54].

Terug van Brussel

Cies Wevers trok naar Brussel
En 's avonds kwam hij thuis,
Tevreden bij zijn Cieska,
Zonder het minst gedruis.

52. Moeien voor : bemoeien.

53. Hier doelt Waeri op de katolieke betoging van 7.9.1884 te Brussel voor de erkenning van de vrije scholen.

54. Korteze voor Fr. cortège betoging.

Hij was wel hees van zingen,
En moê gelijk een peerd;
Maar zo een schone kermis,
Was wel een gees'ling weerd.

Maar, Cieska, zijne vrewwe,
Die 't « Genteneerke » leest,
Die vroeg hem heel verwonderd :
— Wat heê 't daar nu geweest?
« Uw klêre zijn nog schone,
« Uw broek 'n es nie gescheurd;
Es er nu toch in Brussel
« Geen enk'le moord gebeurdd?? »

Och, zwijg, onnoz'le slore,
Zei Cies, de Brusseleers,
Die déën niet als roepen :
« Vivan de Genteneers!!! »
Me waren wij geen tjeefkens,[55]
Ze zagen zij dâ wel;
De « zevende september »
Was 't en heel ander spel!

Kijk, Cieska, ons *ķortezze*,[40]
Van *veertig duizend* man,
Was waardig, groots en deftig,
Heel 't land die spreekt er van;
En toch wil 't « Genteneerke »,
Dat men geen kiesrecht geeft;
Ge ziet hoe hij vol liefde,
Aan 't werkvolk is verkleefd!

Daarmeê en hemme nu nog[56]
Geen stemrecht, dat es zuust,
Maar wacht eens nog een jaarke,
Me gaan meê honderd duust![57]
En dan zijn wij voorzeker,
Bij lange nie « gefopt »
Maar tons es 't « Genteneerke »,
Meê heel zijn ras geklopt!

Wel Cies sprak nu de vrewwe,
Es 't « Genteneerke » toch

---

55. tjeefkens voor katolieken, naar Sint-Jozef.

56. Hemme voor hebben.

57. Duust voor duizend.

58. Tons voor dan.

Azo 'n leugenere!
Zit hij zo vol bedrog?
Die zes cents alle weken,
Hang ik daar nie meer aan;
En ik betaal er liever,
Mijn nieuwe *mitse* van !!!!

In 1890 werden in de Gentse liberale vereniging gebeurtenissen verwacht, die van niet onbelangrijke invloed zouden zijn op het verdere politieke leven van de stad[59]: een deel van de leden van deze vereniging zou voorstellen de kiesher-
vorming in het verenigingsprogramma op te nemen.

Anderzijds verscheen op 1 februari van hetzelfde jaar te Gent een brochure geschreven door Edmond Van Beveren « Op voor 't algemeen stemrecht ». Enkele weken later waren 64.000 exemplaren van dit schriftje verspreid, dat verkocht werd aan 2 centiemen.

Op het kongres van de Internationale te Parijs in 1889, was besloten vanaf het volgende jaar 1 mei te vieren als « Feestdag van de Arbeid ». Elke natie zou dit feest vieren met inachtneming van zijn specifieke mogelijkheden, wensen en eisen. De Belgische socialisten besloten het feest te stellen in het teken van hun strijd voor de vermindering van de arbeidsduur en de verovering van het algemeen stemrecht. Dadelijk zetten de Gentenaars zich geestdriftig aan het werk.

De feestviering kreeg zelfs een volkskundige slag. De werklieden van de firma « Parmentier -Van Hoegaerden » (Grasfabriek) deden hun patroon het voorstel 1 mei te mogen vieren, in ruil voor de dinsdag van Karnaval.

Deze karnavalviering, algemeen de « slonsendag » geheten, had doorgaans nog iets grotere mizerie in de arbeidswoningen tot gevolg.

Karel Waeri heeft al deze elementen weten te verenigen in zijn lied « Den le Mei » op de zangwijs van de « Internationale ».

Refrein : Verfoeit de slemperijen
Voor edeler gedrag
Aan ons de le Meie
En weg de slonsendag.

Gegroet o Eerste Meie,
Gegroet o Grote dag,
Waarop het zwoegend mensdom
Zijn hope stellen mag;
Laat vrij de keersendompers[60]
Zich went'len in 't moeras,
Der zedeloze feesten,
Gesticht door 't papenras.

59. Er zou immers een socialistisch-liberaal schepenkollege uit voortkomen.

60. Keersendompers spotnaam voor kwezels.

Neen, nooit zal men getuigen,
Dat op de Vlaamse grond,
De smartkreet onzer broeders,
Geen innige weerklank vond.
Voor alles aan te wenden,
't Onmogelijke er bij,
Om alle proletaren,
Te steunen in het lij.

Ook Vlamingen en Walen
Staan moedig paal op dek,
En ondanks alle stormen,
Houden zij voet bij stek
Om 't stemrecht te bekomen,
En ook 't achturenwerk,
Dat ons steeds wordt geweigerd,
Door dwingeland en kerk.

Kort daarop volgde Waeri alweer de ordewoorden en maakte deze maal op de zangwijs van « De Vlaamse leeuw » een gedicht waarin hij de arbeiders aanspoorde deel te nemen aan een nieuwe betoging voor het algemeen stemrecht op 10 augustus 1890 te Brussel.

Strijders op!

Zangwijze : De Vlaamsche Leeuw

Refrein

Zij zullen ons niet temmen
Zo lang een werkman leeft,
Wij nemen 't recht tot stemmen,
Als men het ons niet geeft! } (*bis*)

't Appel is reeds geslagen!
Rukt op de vijand uit;
Naar Brussel, allen, zwoegers,
Het Stemrecht is de buit
Die wij verov'ren moeten,
De cijnswet moet van kant!
Dit vuige lage stelsel
Moet weg uit Belgenland!

Wij eisen onze rechten,
Wij die door vlijt en kracht
De schatten der bezitters
Zelf hebben voortgebracht.
Wij die ook al de lasten
Betalen met ons zweet;

Want, immers alle wetten
Zijn tegen 't volk gesmeed.

De gruwelijke bloedwet
Wordt ook door ons betaald,
Mits onze kloekste zonen
Ons worden afgehaald.
De rijke koopt zijn vrijheid,
Aan ene kleine prijs;[61]
Wijl hij zijn tijd mag slijten
Aan 't hoger onderwijs.

En al die zware lasten,
Wat goed sticht men er mée?
't Verstompersras betalen,
En 't nutteloze armée,
En doggen van gendarmen,
Die goed zijn afgericht,
Om in het volk te kerven;
Trots alle mensenplicht.

Aan ons! het recht te stemmen,
Aan ons het Staatsbestuur,
Dat wij met onze arbeid
Betalen vreselijk duur.
Geen lage slaafse knechten,
Rechtvaardigheid in 't spel;
Geen plichten zonder rechten
Op! Strijders, op 't appel!

Gent, Juli 1890.

De betoging was indrukwekkend : 70.000 manifestanten trokken zingend door de straten van de hoofdstad. De Gentenaars waren, behalve door de harmonie « Vooruit », vergezeld van een tweede muziekkorps, de « Volksvrienden », dat pas opgericht was. Na de betoging zwoeren de manifestanten « te strijden zonder rust of verpozing, tot de dag dat ze door de invoering van het algemeen stemrecht, in waarheid een vaderland zullen gevonden hebben. »[62]

De stemrechtbeweging was overigens niet meer te stuiten. Janson diende op 18 november 1890 een voorstel in tot herziening van de grondwet. Het werd op de 27e van dezelfde maand eenparig goedgekeurd door alle volksvertegenwoordigers. « De eerste bres was in den cijns geschoten. »[63]

---

61. Iemand die een slecht nummer getrokken had in de militieloting kon zich « vrijkopen » door een betaald plaatsvervanger zijn dienstplicht te laten doen.

62. Avanti : opus cit., blz. II, 121-122.

63. Avanti : opus cit., blz. II, 127.

Stakers op het Sint-Pietersplein (1893)

Foto Archief Bond O.Vl.Volkskundigen

Het algemeen stemrecht werd op 11 april 1893 door de intussen gekozen Konstituante (14.6.1892) verworpen en de socialisten kondigden de staking af.

Het laatste gedeelte van mijn studie behandelt deze staking. Het werd een ongemeen boeiende periode, waarvoor Waeri twee nieuwe liedjes maakte : « De algemene werkstaking » op de zangwijs van « Fliepe met zijn ekster » waarop hij eveneens de liedjes « 't Nieuw ministerie » en « De katolieke schoolpenning » gedicht had, en 'n tweede « De algemene werkstaking » op de zangwijs van « Met zijn vijf lieven ».

De Algemene Werkstaking

Stemme : Fliepe met zijn ekster

D'herziening komt nu op de lappen,[64]
Bij bakker, smid en schippersmaat;
Men hoort schier van niets anders klappen,
In herberg, winkel of op straat;
Mijn zoete Lize,
Spreekt van revise,[65]
Gelijk 'ne eerste advokaat;
In de kantiene,
Bij schele Triene,
Maakt z' haar bij tijd zodanig kwaad;

64. Op de lappen komen voor aan de orde zijn.

65. Revise voor herziening.

Stakende fabrieksvrouwen trekken in optocht over het St.-Pieterplein (1893)

Foto Archief Bond O.VI.Volkskundigen

Zij zou heur voor geen duivel geven,
Ja, z'heeft altijd het leste woord,
In 't babb'len komt ze nooit te kort,
Heur tong is haar lang leven. (*bis*)

Ja de algemene werkstakinge,
Das was precies mijn wijf heur plan;
Zij ging aan 't dansen en aan 't springen,
En 't werken trok z' haar niet meer aan.

Pataten jassen,[66]

Op kinders passen,

Dat liet zij nu maar al op mij;

De pot uitdragen,

En brandhout zagen,

De schotels wassen nog daarbij;

En bovendien de beddens maken,

'k Dacht in mijn eigen 't is te dwaas,

Wie is er hier nu toch de baas?

'k Zal ook het werken staken. (*bis*)

D'herziening is een aardig dingen,

Wie heeft er dat nu toch gedroomd;

Want zie, met al die werkstakingen,

Is mijne koer heel overstroemd.

---

66. Pataten jassen voor aardappelen schillen.

Tieste Verpluimen[67]
Moest komen ruimen,
Want mijne put was boorde vul;
Maar zie dat verken
Wilde niet werken,
'k Maakte mij toch zodanig dul;
'k Liep in de... pap tot over mijn poten,
En wat hij mij ten antwoord gaf:
Als g' er subiet wilt zijn van af,
Wel slaat hem in uw kl... . (*bis*)

Zo zijn er ook veel vieze toeren,
Die men oprecht wel mag herzien,
't Bedrog van burgers en van boeren,
Zou men volstrekt moeten verbiën.

G'lijk die kapoenen,
Die met miljoenen
Vertrekken naar de Canada,
Ja, 't schilt te vele,
Hoe men ziet stelen,
Precies g'lijk in de Panama,[68]
De groten ziet men bankroetieren,
Die kerels trekken hulder plan,
Om dan met 't geld van Pier en Jan,
De wereld rond te zwieren. (*bis*)

't Schijnt dat de koning ook gaat vragen,[69]
Om opslag t'hên met volle recht,
De man heeft rede van te klagen,
Want zie : de tijd is toch zo slecht,

En om te rijen,
Langs alle zijen,
Met zijn lakeien en zijn Mie,[70]
En te betalen,
Zijn generalen,

Waar moet 't hij halen sapristi,
Hij loopt met gaten in zijn zoken,[71]
Maar ook wat moet de vent gaan doen,
Ge kunt met vier of vijf miljoen
Geen vette soepe koken (*bis*).

---

67. Gents beersteker.

68. Zinspeling op het beursschandaal met de aandelen van de onderneming van Ferdinand de Lesseps (1804-1895) voor het graven van het Panamakanaal.

69. Leopold II van België (1835-1909).

70. Maria Hendrika van Oostenrijk (1836-1902), echtgenote van Leopold II.

Op Sinte Pieters nieuwe strate,
Een gard-civiek kwam van de stad,
Hij had een beetje buiten mate
Geprofiteerd van 't Bacchusnat;
    En maar gezongen,
    Met karpelsprongen,
Van « al op dek en voet bij stek » [72]
    Een troep grevisten,
    Aardige tiesten,
Waren al spoedig mée op dek;
Rap waren z'achter hem aan 't springen,
Hij had subiet een hele stoet,
Die zongen mée met kloeke moed :
Vivat de werkstakinge. (*bis*)

Beesten zijn wijzer dan de mensen,
Want mijne kater zwijgt er van;
Die zou naar geen herziening wensen,
Die vaagt er fijn zijn botten aan,
    Nachten en dagen,
    Gaat hij uit jagen,
Zonder te vragen : Permettez?
    Is 't een katinne,
    Die ligt te spinnen,
Rap met zijn poten speelt hij mée,
En dan aan 't ronken en aan 't niezen,
't Is alle nachten 't zelfde spel,
Die kerel amuzeert hem wel,
Die vraagt naar geen revise. (*bis*).

Te Frameries, 't is zonder liegen,
Een groep stond voor 't gemeentehuis,
Een staker liet, ge weet, — iets vliegen,
En 'ne pompier en viel niet pluis; [73]
    De man gegrepen,
    Met harde nepen,
En hij moest spoedig in de bak;
    De vent al beven :
    — Wat heb 'k misdreven?
'k Stond daar gerust op mijn gemak.
— Zwijgt stil, of 'k geef u nog wat fokken. [74]

---

71. Zoken voor sokken.

72. Naar het lied van Edward Smol.

73. Pluis heeft hier geen zin, en is alleen gebruikt als rijmwoord.

74. Fok voor stomp.

G'hebt iets gedaan, 't is ongehoord,
Ik heb het klaar en duidelijk g'hoord, ·
En bovendien geroken (*bis*).

De derde dag der werkstakinge,
Was dat een spel in 't Parlement,
De knoppen gingen los aan 't springen,
Elk zat met iets in 't fondement.[75]

Wel wat miserie,
Voor 't ministerie,
Die in een appelflawwte viel;
Woeste de brander,[76]
En De Malander,[77]

Riepen elkander heel habiel :
— Wij moeten 't volk toch iets toegeven,
De leeuw ontwaakt, gelijk gij ziet,
En 't stelsel Nyssens was subiet,[78]
Op een, twee, drie geweven (*bis*).

Een ander soort van werkstakinge,
Die mij precies niet wel en gaat,
Waartoe de wijven ons nu dwingen,
En ons nu smijten op de straat;
Ja ons ontgrieven,
Van onze lieven,
't Is embêtant, 'k en weet niet hoe;
Waar somm'ge Trienen,
Zich van bedienen,
Zijn die machienen van caoutchouc,
Zijn dat geen schrikkelijke dingen,
Ja, tegen dank, dat is wat sterk,
Zo vallen w'all'-maal zonder werk
Wat droeve werkstakinge. (*bis*)

'k Ben ook van zin opslag te vragen,
Neen, ik aanvaard geen cent niet meer;
'k Moet mij naar de and'ren ook gedragen,
'Ne cent en half van deze keer.
Is 't overdreven,
Kunt g' het niet geven?

---

75. Fondement voor aars.

76. Woeste, Charles (1837-1922) : katoliek minister van Justitie, 16.6.1884 - 26.10.1884.

77. Malou, Jules (1810-1886) : katoliek minister van Financiën en regeringshoofd, 30.7.1845 - 12.7.1847, 7.12.1871 - 11.6.1878, 16.6.1884 - 26.10.1884.

78. Nyssens, Albert (1855-1901) : katoliek minister van Nijverheid en Arbeid, 25.5.1895 - 24.1.1899; ontwerper van het meervoudig stemrecht.

Tijdens een stakersmeeting op het Sint-Pietersplein (1893)

Foto Archief Bond O.VI.Volkskundigen

'k Late subiet mijn spel maar staan,
 Is er discutie,
 Of revolutie,
 Ge moet maar om de chaskens gaan.[79]
 Ja vast, gelijk de dulle Griete,
 Al kwamt ge met een heel armée,
 Gerokt' huzaren, 'k lach er mée.[80]
 Ja, 'k zou er rap in schieten. (*bis*)

Hadden we, hier, eerder te maken met een aan de typische café-chantantliedjes van Karel Waeri, waarin we vooral kunnen genieten van zijn zegswijze, dan volgt hierna, onder dezelfde titel, een arbeidersvolkslied van dezelfde dichter.

De Algemene Werkstaking

Stemme : Met zijn vijf lieven.

Refrein

Om aan het stemrecht te geraken
 Zullen wij staken, (*bis*)
 En gij, tijrannen, schudt en beeft
 Als gij aan 't volk geen stemrecht geeft.

Het spel is aan de gang,
 Het duurt al veel te lang,

79. Chaskens voor chasseurs-éclaireurs, jagers te voet bij de burgerwacht.

80. Gerokt' huzaren voor struise vrouwspersonen.

Dat 't volk zijn rechten vraagt,
En van de honger klaagt,
't Geduld was al te groot,
En vrees'lijk is de nood.
Wij strijden onverschrokken
Voor ons recht en brood.

't Komediespel is uit,
Het drama komt vooruit,
't Is lang genoeg geknoeid,
Het volk dat raakt vermoeid.
Werpt gij ons recht in gruis,
« Barbaren » en « gespuis »
Die zullen u wel krijgen,
Uit ons « Lagerhuis ».

O, doctrinair en paap,
Wiegt ons niet meer in slaap,
Met stelsels van De Smet,[81]
Of andre knoeierswet.
Het voorrecht moet van kant,
Wij willen tot onz' schand,
Geen vreemdelingen blijven,
In ons eigen land.

Gij denkt — O wat bedrog, —
« Wij hebben, 't leger nog, »
Betrouwt U deze keer
Op geen soldaten meer.
't Zijn kind'ren uit die klas
Waarbij men vroeger was,
Die spoedig wederkeeren
Tot dat zelfde ras.

15 April 1893

Het meeste sukses kende echter het stakingslied dat gedicht was door E. SMOL op muziek van Offenbach[82]. Deze muziek viel buitengewoon in de smaak van de Gentse arbeiders. Dàt was nu eens een lied waaraan zij hun hart konden ophalen en lucht geven aan hun verontwaardiging!

---

81. de Smet de Naeyer, Paul-Joseph (1845-1913) : katholiek volksvertegenwoordiger; rapporteur over de grondwetsherziening van 1893; stelde voor kiesrecht te verlenen aan de eigenaars van een goed met een kadastraal inkomen van 70 frs., die 5 frs. belasting betaalden of die een bepaald eksamen zouden afleggen.

82. Offenbach, Jacques (1819-1880) toondichter wiens gloedvolle, meeslepende muziek veel sukses kende.

Foto Edward Smol*

Foto Archief Bond O.VI.Volkskundigen

Al op dek!
Voet bij stek!
Vormt, Gentenaren,
Uw koene scharen.
Niet gebeefd
Wie hart nog heeft.
En als men ons in 't kort geen stemrecht geeft,
Welnu, al moest daarvoor de rotte boel in stukken springen :
Leve d'algemene werkstakinge! *bis*)

De bis-regel werd in de volksmond spoedig vervangen door het dreigende

* Met vermelding dat deze reeds eerder verschenen foto (jg. 1964) blz. 94, alsdan ten onrechte vermeld werd als het portret van Henri Van Daele.

vers : « Wij zullen Leopold zijn hoofd afwringen! » Het sukses van dit strijdlied werd er niet minder om.

Toen alle voorstellen van de Konstituante verworpen waren, diende Nyssens een ontwerp tot kieshervorming in, dat het algemeen stemrecht met meervoudig stelsel erkende. Het ontwerp werd op 18 april 1893 goedgekeurd en de staking werd beëindigd.

« De eerste grote slag is geleverd en wij komen er groot en met ere uit. Het stelsel Nyssens zullen wij op ons gemak bespreken en zien hoe wij die chinezerij in huis moeten pakken[83]. »

Waeri vond het niet meer dan rechtvaardig dat er een einde gesteld werd aan de politieke diskriminatie van de arbeiders en voelde geen medelijden voor de parlementsleden die het stelsel moesten uitwerken.

Artikel 47

Miserere

Och wat verdriet, och wat malheur
Voor onz' grondwettelijke braven,
Zij zitten lelijk in 't getreur,
Hun grootste voorrecht is begraven.

Koor

Requiem eternum,
Misericordium tuum,
Articulum quarante-septum
In secula seculorum.
Amen.

De cijnsers mochten op 't gemak
Alleen van 't kiezingsrecht genieten,
Maar hunne macht werd nu zo zwak
Dat zij het moesten laten schieten.

Vindt g'hier 't klimaat niet meer gezond,
Barons en and're kapoenen;
Schudt onze vaderlandse grond
Eenvoudig maar van uwe schoenen.

Smaakt u die tabak wat te kies,
O, doctrinaires en and're tjeven,
Ik schenk u gratis mijn advies :
Ge kunt de pijp aan Marten geven.[84]

Staat u dat spelke niet wel aan,
Geloof mij vrij, mijnheer Verhaege,[85]

83. Avanti : oopus cit., II, 161.

84. De pijp aan Marten geven voor iets opgeven.

85. Verhaegen, Arthur (1847-1917) : voorzitter van de katolieke Belgische Volksbond.

Ge kunt bij Leo Langoor gaan [85a]
En uwe paraplu meê dragen.

Het was nu een-en-zestig jaar,
Dat men het volk verbod te kiezen,
Maar deze keer is 't boelken klaar,
't Is Frère die zal zitten kniezen.

Vliegt gij, o Frère, de kamer uit,
En houdt daarom nog gene *auberge*;
Ge kunt nog dienst doen in *Vooruit*,
Gelijk uw vader, als *concierge*.

In vier en zest' zei Frère-Orban :
Ik ben het stemrecht zeer genegen;
Ik wens dat recht voor alleman,
Nu is hij er zo nijdig tegen.

En Bara ook in vier en zest' [86]
Was partisan van de revise,
Het stemrecht vond hij opperbest,
Om iedereen te laten kiezen.

Mijnheer Devigne weet het best : [87]
Al 't recht moet worden afgedwongen,
Dat heeft hij in 't jaar negen en zest'
Aan 't werkvolk zelve voorgezongen.

In zeventig schreef mijnheer Rogier : [88]
Het stemrecht zal mij niet doen schrikken,
Ik stem daarin heel geerne mée,
Het volk mag ook de wetten schikken.

En Graux sprak ook het zelfde woord, [89]
Met nog veel and'ren van die heeren,
Nu waren z'allemaal 't akkoord,
Om hunne veste om te keeren.

85a. Leo XIII (= Joachim Pecci, 1819-1902) : paus van 1878-1902; voorstander van een
katolieke arbeidersbeweging; hielp Verhaegen bij de oprichting van de katolieke Volksbond.

86. Bara, Jules (1835-1900) : katoliek minister van Justitie, 12.11.1865 - 16.6.1870, 18.6.1878 -
10.6.1884.

87. De Vigne, Julius (1814-1908) : liberaal schepen van Financiën van de stad Gent; volks-
vertegenwoordiger.

88. Rogier, Charles (1800-1885) : lid van het Voorlopig Bewind; liberaal minister van Binnen-
landse Zaken, 20.10.1832 - 1.8.1834, 12.8.1851 - 28.9.1852, 9.11.1857 - 25.10.1861; minister
van Openbare Werken, 18.4.1840 - 13.4.1841; minister van Buitenlandse Zaken, 26.10.1861 -
21.12.1867.

89. Graux, Charles (1837-1910) : progressistisch liberaal minister van Financiën, 18.6.1878 -
10.6.1884.

't Is jammer voor de clown August, [90]
Maar toch die moet zich niet generen,
Hij kan bij Pinder, dat is juist, [91]
Zich in de cirque gaan engageren.

Mijnheer Moreau, maar troost u toch, [92]
Leeft gij niet meer van onze centen,
G'hebt nog een pijl op uwe boog,
Ge kunt gerust gaan groenselventen.

O, Bara, grote liberaal,
Wat infortuun in 's menschen leven;
Aan bisschop noch aan kardinaal
Kunt gij geen opslag niet meer geven.

Uw occupatie, Paulke Smet, [93]
Daar moet ge nu niet meer op peizen
Maar in het beste ka...binet
Kan zij nog goede dienst bewijzen.

Mijnheer Herry, vreest gene nood, [94]
Al wilt het volk van u niet horen,
Gij kunt nog altijd, voor uw brood,
Portretten trekken op de fore.

Vercruysse, o beste vriend van Bracq, [95]
En wilt daarom niet lamenteren; [96]
Gij kunt nu g'rust op uw gemak,
Uw beste suiker rafineren.

Cleemputte, Deesken en Soupart, [97]
Loutje en Pycke en and're leeuwen [98]

-
90. Beernaert, August (1829-1912) : katholiek minister van Financiën en regeringshoofd, 26.10.1884 - 17.3.1894. « Clown August » betekent : hansworst. Hier maakt Waeri gebruik van de voornaam van Beernaert om een minder aangename woordspeling te maken.
- 91.. Pinder. Het cirkus Pinder gaf te Gent voorstellingen in de loop van het jaar 1885.
92. de Moreau d'Andoy, Alphonse Marie Joseph Guillin (1840-1911) : katholiek minister van Buitenlandse Zaken, 18.6.1884 - 26.10.1884; minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken, 26.10.1884 - 25.8.1888.
93. de Smet de Naeyer, Paul-Joseph.
94. Herry, Georges (1851-1903) : burgemeester van Steenhuize-Wijnhuize; katholiek volksvertegenwoordiger en senator voor het arrondissement Gent.
95. Vercruysse de Solart, Astère (1834-1921) : industrieel; katholiek volksvertegenwoordiger en senator voor het arrondissement Gent.
Bracq, Edmond Marie Désiré (1829-1896) : katholiek senator voor het arrondissement Gent.
96. Lamenteren voor jammeren.
97. Van Cleemputte, Justin Auguste (1842-1926) : advocaat; katholiek volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Gent-Eeklo.
Deesken = Désiré Bracq.
Soupart, F. ((1810-1901) : professor katholiek, senator voor het arrondissement Gent.
98. de Hemptinne, Louis (1855-) : industrieel; katholiek volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Gent.

Ge meugt gaan wand'len in de square
g' Hebt lang genoeg daar zitten geeuwen.

Het zonneken was zo kontent,
Als zij 't progres zag triomferen, [99]
Zij stond zo klaar aan 't firmament
Het Belgische volk 't applaudiseren.

Op 5 april 1895 werd een nieuwe gemeentekieswet gestemd, die tot 4 stemmen verleende aan de kiezers die beantwoordden aan de vastgestelde regelen. Het was een zeer onrechtvaardig stelsel.

Het spreekt vanzelf dat de strijd voor volledige gelijkheid doorging en dat het onredelijke aangetoond werd van het meervoudig stemrecht. Waeri deed dit op de zangwijs van het « Verbroederingslied ».

Het meervoudig stemrecht.

Refrein.

't Meervoudig Stemrecht moet van kant.
Wij laten ons niet langer temmen,
Gelijk rechten in ons land? (*bis*)
Gelijke plichten!!
Gelijke stemmen!!!

Wat wil men ons weeral bedotten
Met dubbel stemrecht en nog meer,
Zal men met ons dan blijven spotten
En met rechtvaardigheid en eer?
Zal 't volk dan eeuwig moeten bukken
Als slavenras aan ijzren band?
Neen, langer zal men 't niet verdrukken
En tergen onder dwang en schand.

Men tracht U weer in slaap te wiegen,
O volk, met die chinezerij;
Arbeiders, laat U niet bedriegen,
Bestrijdt die wettenknoeierij.
Wat baat het U te mogen kiezen?
Een enk'le stemme tegen drij
Moet onvermijdelijk verliezen
En nogmaals blijft g'in in druk en lij'.

Nog erger zal de band U drukken,
Van 't kapitalistisch geweld,
Wanneer g'U zelf niet los zult rukken
Van d'ijzren keten die U' knelt.

---

99. Progres voor vooruitstrevende politiek.

Komt op, en hand aan hand gestreden,
Gij, stadswerkman en boerenknecht;
Reeds lang genoeg hebt gij geleden
Verstoteling van wet en recht.

Komt moedig op, gij buitenlieden,
En sta de stedeling ter zij';
U wederzijdse hulp te bieden
is 't een'ge middel waardoor gij
Gelijkheid voor de wet zult winnen.
Gij zult dus fier ter stembus gaan
En kiezen daar met vrije zinnen,
Ten dienst van 't Vrije Volksbestaan.

Hiermede wordt voor de volkskundige deze periode afgesloten. Weliswaar duurde de periode van het algemeen meervoudig stemrecht tot 1919. Er waren nog talrijke stakingen waarvan vooral deze van 1913 verscheidene volkskundige kenmerken vertoonde.

Doch er schijnen na 1895 geen nieuwe arbeidersliederen gemaakt te zijn met betrekking op de kieshervorming. Karel Waeri, de eerste onder zijns gelijken op dit gebied, de sociaal « chroniqueur » bij uitstek, stierf trouwens in 1898. Smol zal het wellicht niet nodig gevonden hebben nieuwe liedjes te maken, want zijn stakingslied van 1893 bleef een sukses. Het werd zelfs — ten onrechte — gezongen in vele stakersoptochten na de verovering van het algemeen stemrecht.

Er werd tot nog toe zeer weinig gepubliceerd over de volkskunde van de arbeidersbeweging. Nu deze verhandeling gepubliceerd wordt, zal blijken hoe onvolledig zij is. Misschien zal zij een stimulans zijn voor de wetenschappelijk gevorderde volkskundige vorsers en hen aansporen om, met de bronnen die mij niet ter beschikking stonden, deze studie te vervolmaken. Ik zal ze gaarne helpen zoals sommigen mij geholpen hebben.

Ik dank hier Dr. Denise De Weerd van de Koninklijke Bibliotheek, en Dr. Georges Broget, sekretaris van Minister Anseele.

DE DICHTERS.

Deze verhandeling zou nochtans niet af zijn zonder, na te hebben gehandeld over de liederteksten en de dragers een beknopte biografie te geven van de dichters van de arbeidersvolksliederen waarover ik het had. Hun liederteksten werden gelicht uit: « 100 zangen voor het volk », uitgegeven door de samenwerkende maatschappij « Het Licht », Hoogpoort, 29, Gent, en « Verzameling der volledige kluchtige en politieke liederen » van Karel Waeri[100]. Over LIBERTAD en AMNESTIE, ontving ik van de heer Emiel Vergeylen, oud-senator en oud-gewestelijk sekretaris van de B.W.P. (B.S.P. sinds 1945), de volgende informatie:

100. Verzameling der volledige kluchtige en politieke liederen van Karel Waeri den Gentschen « Béranger » met bijvoeging van het portret en de beknopte levensbeschrijving van den Gentschen volksdichter door P. Waeri (zoon). Gent, 1899.

Het boek « 100 zangen voor het volk » was een uitgave van « Het Licht » en niet van het partijsekretariaat. Het was een samenbundeling van brochuren met strijdliederen. Aangaande de gevraagde inlichtingen over Libertad en Amnestie kan ik u tot mijn spijt geen inlichtingen bezorgen, aangezien het hier gaat over pioniers. Toen ik partijsecretaris werd in 1922, waren zij reeds overleden. Ik vermoed dat Libertad de schrijversnaam was van Eedje Smol.

Emiel MOYSON werd geboren te Gent op 9 januari 1838 en behoorde met Zetterman en Rodenbach tot de grootste verwachtingen van de 19e eeuw. Deze verwachting werd door een te vroege dood verijdeld. Zijn « Liedjes en andere verzen » door hem zelf nog verzameld, werden met een facsimile-brief en een interessante lijst van intekenaars, postuum uitgegeven (1868). Afkomstig uit de goeude Gentse burgerij verliet hij deze en gaf zijn studie op. Door zijn moederlijk erfdeel zag hij kans om propagandaschriften en verzen ter ondersteuning van de arbeidersbeweging (« Brood », 1859) te verspreiden. Na contacten met Antwerpen verdeelde hij zijn tijd tussen Gent en Brussel, waar hij in betrekking kwam met o.a. Cesar De Paepe (1842-1890). Hij behoorde tot de oprichters van de Brusselse vooruitstrevende maatschappij « Vlamingen Vooruit! », had zijn aandeel in de uitgave van de almanak « Noord en Zuid », die op de Index kwam en werd sekretaris van de « Nationale Schouwburg » (1868). Vrijzinnigheid, democratische ingesteldheid op het zuiver algemeen stemrecht gesteund en vlaamsgezind (met grootnederlandse inslag) ontsprongen als onverbreekbare drieëenheid bij hem aan een revolutionaire belijdenis voor Recht en Rede, op sociaal-ekonomisch gebied gebonden aan het absoluutste stakings- en « samenspanningsrecht ».

Emiel Moyson werd aldus een van de meest soliede, maar harde kernen van het 19e-eeuwse gedachtenleven.

Op de dool geraakt trachtte hij te bestaan van boekencolportage; haast stemloos geworden, belandde hij bij zijn oom te Hautpré bij Luik, om er op 1.12.1868 te sterven.

Over het hero-leven van Moyson schreef Edward Anseele sr. een geromanceerde suksesbiografie « Voor 't volk geofferd » (1880). Het werk beleefde vele herdrukken, tot zelfs edities in afleveringen.[101]

Wat H.C. MULLER betreft, ontving ik, zoals vermeld, een mededeling van mevrouw J. M. Welcker, Hist. Drs., hoofd van het Kabinet Nederland-België van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam. Ze schrijft: dat ze mij kan mededelen dat een biografische schets van H.C. Muller verschenen is in het mededelingenblad van de Sociaal-historische Studiekring no. 30, december 1967 pp. 34-37 van de hand van Dr. P. J. Meertens te Amsterdam, met opgave van literatuur. Meertens schrijft zijn naam aldus: Muller (Dr. Hendrik Clemens). Hij studeerde klassieke letteren te Leiden, waar hij in 1880 promoveerde. 1879-1897 was hij leraar klassieke talen aan het Barlaeus Gymnasium te Amsterdam. Hij legde deze functie neer volgens zichzelf « om gezondheidsredenen », maar waar-

101. Schmoock, Ger.: Emiel Moyson, in « Moderne encyclopedie der wereldlitteratuur », Gent, 1968, 584-585.

Hendrik Clemens Muller

Foto Archief Bond O.VI. Volkskundigen

Fallersleben's Gedicht. Mullers gedicht dateert uit 1886 en is waarschijnlijk niet getoonzet. Zoals U weet hebben de meeste socialistische strijdliederen in Nederland reeds bekende melodieën, deze staat hier niet bij vermeld en zelf was hij geen komponist.

Deze bundel van Muller is niet vermeld door Meertens evenmin als het feit dat Muller in een latere periode van zijn leven Groot-Nederlands georiënteerd was. Zijn archief bevindt zich op het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis.

Ik ontving deze informatie door bemiddelling van de heer J. Liedermooij te De Belt (Nederland) die mij zelf mededeelt dat « Dr. Hendrik Clemens Muller hoofdbestuur lid (was) van « De Dageraad » 1882-1883. Hij werd geboren te Amsterdam p 31 oktober 1855 en overleed te Den Haag op 21 juni 1927. Hij nam ontslag uit het hoofdbestuur van « De Dageraad » samen met Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919) omdat een ander hoofdbestuur lid, J. Hobbel, een brochure publiceerde onder de titel « Socialistische onwijsheid ». Hobbel was liberaal, terwijl Domela Nieuwenhuis en Muller socialisten waren ». De heer Liedermooij zond mij de tekst van Muller's gedichten : « De triumph der vrije gedachte » en « Des priesters god ».

Ik dank al deze informanten oprecht hartelijk.

102. Hier wordt bedoeld : de door U gevraagde inlichtingen.

schijnlijk omdat hij geen orde kon houden. Vanaf 1889 was hij privaat-docent aan de Universiteit van Amsterdam voor het nieuw-Grieks, aldus Meertens. Meertens vermeldt niet over welke tijd dit privaat-docentschap zich uitstreckte, wèl dat hij naar Utrecht verhuisde, daar enige tijd rechten studeerde en in 1900 kandidaatseksamen in de rechten aflegde. Er zijn twee gedichtenbundels van hem verschenen : Gedichten (1878) en Verspreide Gedichten (1908). Hij publiceerde gedichten in Recht voor Allen (1884-1887) en in het Groninger Weekblad (1886-1888) en werkte mede aan de « De Dageraad ».

Het door U gevraagde gedicht [102] is verschenen in de bundel : « Wachter, wat is er van den nacht? », Zangen des tijds door Dr. H. C. Muller, verscheen te Groningen, F. Muller 1886 p. 32. Wellicht is hij geïnspireerd door Hoffmann von

Over Edward SMOL kan ik slechts weinig mededelen. Volgens Avanti[103] bezat hij de gave te kunnen rijmen zonder dat het hem inspanning kostte. Er ontbrak hem echter het nodige onderwijs om deze gave in goede banen te leiden. Zijn « Stemrechtmars » op muziek van Offenbach genoot grote bijval.

Evenals Karel Waeri ging hij arbeidersvolksliederen zingen in de buurtcafé's. Langzamerhand verdrongen deze liederen daardoor de meer ordinaire straatliederen. Meer dan redevoeringen droegen deze liederen, het hunne bij tot het verspreiden van de kennis van de doelstellingen van de arbeidersbeweging.

Edward Smol overleed, einde maart 1925, in de blindenafdeling van het Gentse tehuis voor bejaarde mannen, het Lousberggesticht.

Karel Waeri was eveneens een Gentenaar, geboren in 1842. Hij was een jongen uit de arbeidersklasse die, zonder letterkunde of muziek gestudeerd te hebben, de bijzondere geschiktheid had zijn medemensen allerlei liedjes van eigen inspiratie te leren zingen.

Bij uitzondering was hij de enige die op de Gentse markten als zanger een standplaats toegewezen kreeg. Hij hield zich nooit op aan de kerkportalen om er bij het einde van de mis zijn luisteraars op te wachten, noch drentelde hij ooit langs de volkswijken om aldaar liedjes, op losse blaadjes gedrukt, te verkopen aan de liefhebbers.

Hij had een bepaalde standing, maakte zich populair en mengde zich onder het volk op de rustdagen. Dan immers kon men aandacht besteden aan zijn « lusterliedjes ». Nooit heeft hij nagelaten om, na een paar kluchtige liedjes, de gebeurtenissen aan zijn publiek mede te delen op de verzen van een liedje. Het waren bij voorkeur de politieke gebeurtenissen die hij bezong en ik meen aangetoond te hebben dat hij uitstekend op de hoogte was.

Emiel Andelhof vertelt iets over het optreden van Waeri. De zanger « hield zijn viool op de normale plaats met zijn linkerhand boven de borst aangesloten, terwijl hij met de rechterhand de strijkstok vasthad, waarmee hij gebaren maakte om aan de toeschouwers het belang van zekere verzen te doen uitschijnen! ».

Karelke speelde dus niet terwijl hij zong, of zong niet terwijl hij speelde. Hij kon ten andere niet zingen. Hij galmde een lied uit, met ene niet te loochenen neusstem, om na iedere zin effect te geven door middel ener wreef van de strijkstok op de snaren zijner viool. Dan kretsten de klanken, dziem, dziem, dziem de lucht in, als een uitroepingsteken aan het einde zijner uitgalming gesteld! ».

Karel Waeri overleed te Gent op 15 maart 1898.[104]

ANDERE GERAADPLEEGDE WERKEN :

Balthasar, H., J. de Belder, J. Hannes, J. Verhelst : Enkele bronnen voor de sociale geschiedenis van de XIXe eeuw (1815-1914). Leuven 1961.

de Hemricourt de Grunne, Ch., Imperiali en de Dieudonné de Corbeek-over-Loo : Vingt-cinq années de gouvernement; le parti catholique belge et son œuvre. Brussel, 1910.

Henry Albert en François Livrauw : La Chambre des représentants en 1894-1895. Brussel, 1896.
Lievrouw-Coopman, Lodewijk : Gents woordenboek. Gent, 1950/1951.

De spelling van de citaten werd aangepast. De oorspronkelijke spelling behield ik waar dit nodig was om het karakteristieke te bewaren. A. BRACKE

103. Avanti : opus cit., blz. I, 355.

104. Andelhof, Emiel : Galerij van Gentsche typen, Gent, 1942, blz. 149-154, portret tegenover blz. 149.

Internationaal Studiekomitee betreffende de Ommegangsreuzen

Beknopte Historiek

In nummer een van de huidige jaargang verstrekt Maurits Broeckhove een « Beknopte Historiek bij de nieuwe kافت 1970 ». In nummer twee van deze jaargang verschijnt opnieuw een « beknopte historiek », maar met een gans andere draagwijdte. Het betreft een kijk op een internationaal studiekomitee.

DOWAAI 1954

In 1954, op 10 juli om nauwkeurig te wezen, organiseerde de Vereniging voor Landbouw, Wetenschappen en Kunsten te Dowaaï (Douai) (Société d'Agriculture, Sciences et Arts) een studiedag betreffende de reus Gayant en de reuzen van Noord-Frankrijk en van België.

Door een tussenkomst van M.A. Marinus, lid van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde, Waalse Sektie, kwam een « Internationaal Studiekomitee » tot stand. De aandacht en de aktie zou zich in hoofdzaak richten tot de reuzen van Noord-Frankrijk, België en Nederland.

Gayant, de beroemdste reus van de Franse Nederlanden, die reeds in 1480 in de processie van Dowaaï ging, 7,5 meter hoog is en herinnert aan het mislukte beleg van Lodewijk IX in 1479, ligt aan de basis van een bestendige belangstelling en van een duurzaam studiekomitee.

RIJSEL 1956

De archieven van Rijsel vermelden reeds in 1560 een reus, zodat men er terecht van een eeuwenoude reuzentraditie kan getuigen. De vroede vaders voelden zich dan ook verplicht regelmatig er de reuzen te zien verbroederen. Een eerste maal in 1892 of reeds vroeger? In 1931 kwamen er ruim vijftieng reuzen en reuzinnen. Op Sinksenmaandag 21 mei 1956 zouden honderd en zeven reuzen de uitnodiging beantwoorden : 24 Franse, 53 Vlaamse en 28 Waalse, 2 Nederlandse. De inrichters stelden zich niet tevreden met een luisterrijke ommegang. Ze lieten van alle reuzen te Rijsel een foto nemen. Elke reus kreeg een steekkaart die in de archieven van het museum voor volkskunde te Rijsel een plaats kreeg. De eerste start voor een gelijke studie van de reuzen had plaats gehad.⁽¹⁾

De Heer Jos. Vermeulen zorgde voor een uitstekend verslag van het reuzenkongres in ons tijdschrift. Het ging er niet alleen om een beschrijving van de stoet, maar tevens om pertinente beschouwingen : de herkomst van de reuzen, de vertegenwoordiging per provincie, de oorsprong der figuren of hun inspiratiebron b.v. langs de romantiek met ridders en graven, stamhoofden enz.

(1) J. VERMEULEN : Het Reuzenkongres te Rijsel. O V Z XXXII (1957) 5-19.

Het behoud van de reuzen als « draagpoppen », maar de veldwinnende manier om giganten op allerhande gerij te laten voorttrekken werd niet alleen genoteerd, maar aan de hand van cijfers nauwgezet opgetekend.

Het bewegen van reuzehoofden, de verhouding van gehuwden, de stijgende en dalende afmetingen van de gestalten kwamen aan bod.

BERGEN 1956

De eerste studiedagen van het comité dat te Dowaaï ontstond, zouden plaats hebben te Bergen van 25 tot 27 mei 1956. Het uitvoerend comité bestond uit de Heren Claude Malbranke voor Frankrijk, René Meurant voor ons land, P.L.J.M.A. Müller voor Nederland. Het inrichtend comité berustte bij de Heren M.A. Arnould, konservator van de Openbare Boekerij te Bergen, A. Marinus, en E.H. A. Viaene, afgevaardigde van de Kon. Kommissie voor Volkskunde, Vlaamse Sektie.

Daar waren deelnemers uit Engeland, Frankrijk, Nederland en natuurlijk uit het eigen land. Onze Bond was er vertegenwoordigd door Marcel Daem, Prof. Paul de Keyser, Jos. Vermeulen en mej. Anna Vermeulen.

Een uitvoerig verslag van de voordrachten en van de besprekingen verscheen in ons orgaan⁽²⁾. We dienen in hoofdzaak de besluiten van de eerste studiedagen aan te stippen.

Het « Studiecomité betreffende de Ommegangsreuzen in Noord-Frankrijk, België en Nederland » kreeg wijder armslag en werd « Internationaal Studiecomité ... ». De etnische dualiteit van ons land leidde tot het aanduiden van een afgevaardigde én van Vlaanderen, én van Wallonië in de schoot van het comité : de Heren René Meurant en Jos. Vermeulen, Dr. Klaus Beid zou Oostenrijk vertegenwoordigen. Het comité zou een vertegenwoordiger van het Verenigde Koninkrijk aanduiden en betrekkingen aanknopen met de specialisten van het Iberisch schiereiland.

Studiedagen eindigen in gunstige omstandigheden met besluiten. De leden van de studiedagen te Bergen voegden er vijf aanbevelingen aan toe :

1) een volgende vergadering te beleggen in een Vlaamse gemeente; 2) één kaart voor ons land op te maken aan de hand van de gegevens in het verslag van de sekretaris; 3) een werkmethode vast te leggen die rekening houdt met de bekomen resultaten; 4) in een volgende vergadering de speciale terminologie betreffende de reuzen te behandelen; 5) de betrekkingen te versterken met de landen waar reuzen bestaan en die nog niet in het comité vertegenwoordigd zijn.

Het lot kan onmeedogend slaan.

Het nummer van Oostvlaamse Zanten dat de bijdrage van Jos Vermeulen over de Reuzen te Rijsel, en van René Meurant over de Studiedagen te Bergen, bevatte, meldde tegelijk het overlijden van Mr Jos Vermeulen. De Bond en het Museum voor Volkskunde was zijn « zorgenkind ». Maar tegelijk was hij in de

(2) René MEURANT : Internationaal studiecomité betreffende de Ommegangsreuzen. Verslag over de Studiedagen te Bergen 25-27 mei 1956. (vertaling J. Vermeulen) OVZ XXXII (1957) 20-29.

Arteveldestad de vader van de Gentse « reuzen ». De samenkomst te Bergen had zijn waarde in internationaal opzicht laten uitstralen. Op het ogenblik dat hij zo schitterend begon samen te werken met de Heer René Meurant, kwam het einde voor de ondervoorzitter der Oostvlaamse volkskundigen. In ons museum berust zijn uitgebreid bundel : de reuzen.⁽³⁾

MECHELEN 1963

Op 23, 24 en 25 augustus 1963 richtte het Internationaal Studiekomitee studiedagen in, onder de hoge bescherming van de Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde, in de provincie Antwerpen en de stad Mechelen. De Koninklijke Commissie voor Volkskunde had Marcel Daem, opvolger van wijlen J. Vermeulen gevraagd, als deskundige voor de geschiedenis van de reuzen en voor de huidige stand van de studies en van nieuwe reuzen op te treden.⁽⁴⁾

Het programma te Mechelen voorzag vijf onderwerpen : 1) Morfologie van de ommegangsreuzen; 2) Terminologie van de ommegangsreuzen; 3) Reus of Masker? 4) Ommegangs- of stoetreuzen?; 5) Dienen de nieuw geboren reuzen aanvaard of afgeweerd?

De Heer René Meurant bood niet alleen een uitvoerig algemeen verslag, met de besluiten van de studiedagen te Bergen, maar behandelde tevens de opkomst van de processie- of stoetsreuzen in de Nederlanden, verstrekte een mededeling nopens reuzen in Portugal, in samenwerking en verstandhouding met de Heer Arnaldo de Mariz Rozeira, die het studiekomitee in Portugal vertegenwoordigt.

De Heer Albert Marinus behandelde de vraag over het aanvaarden of weren van nieuwe reuzen. Dr. E. van Autenboer belichtte « De Mechelse reuzen ». De Heer Meurant besprak de morfologie en terminologie der reuzen, en de vragenlijsten⁽⁵⁾ over de enquête. Dr. Klaus Beil behandelde drie punten : de rangschikking der ommegangsreuzen bij de maskers- of ommegangsfiguren, de methode bij de studie der reuzen, een studiedag in Oostenrijk.

Elke uiteenzetting werd gevolgd door een langdurige en grondige bespreking, waar de bevoegdheid en de ernst van de deelnemers te voorschijn trad.

Tijdens deze studiedagen kwam eveneens het vraagstuk van de publikatie van een bulletin ter sprake. Ondergetekende verklaarde dan, dat regelmatig bijdragen en mededelingen zouden kunnen verschijnen in een nederlands en frans tijdschrift. De redakte van *Oostvlaamse Zanten* zou zeker bereid wezen bladzijden in het tijdschrift voor het Internationaal Studiekomitee ter beschikking te stellen. De Heer Meurant dacht voor een franstalig orgaan aan de *Guetteur Wallon*. Thans kan dit orgaan deze rol opnemen.

(3) Prof. Dr. P. de KEYSER : In Memoriam Jozef Vermeulen. O V Z XXXII (1957) 1-2.

(4) Red. Mechelen. Internationaal Studiecomité betreffende de ommegangsreuzen. O V Z XXXVIII (1963) 337.

(5) René MEURANT : Rapports d'Activité. Actes des Journées de Malines. Commission royale belge de Folklore. Section Wallonne. Annuaire XVI, 1962-19633 (1968), p. 19-130. De vragenlijst voor enquête over de reuzen verscheen in *Kultureel Jaarboek*, van de Provincie Oost-Vlaanderen, 1950, II, 290-292.

De redactie van ons tijdschrift verklaart zich terstond bereid het vroegere voorstel op te nemen.

Het sober relaas van een samenkomst te Dowai in 1954 tot Mechelen in 1963 strekt als een vertrekpunt voor een belangrijke tak van onze volkskunde en van ons levend volksleven. De reuzen treden regelmatig op de voorgrond in ons tijdschrift. Het betreft een erezaak voor de redactie en voor alle leden tegelijk de nieuwe rubriek volwaardig te laten groeien en te laten leven als een reus die geen rusten kent!

Renaat van der Linden

ZOEKEN EN ZANTEN

VLIERZELE. — Bollendraaier.

In de verzameling van Charles Roose, Pastorijstraat 11, 9552 - Borsbeke, berusten drie bollen met de naam van de draaier : P. DE SWaef, Vlierzele. Het betreft een vloerbol en twee krulbollen. De « vakman » uit Vlierzele was me niet bekend bij het samenstellen van mijn boek « Het Bolspeel in Vlaanderen vroeger en nu », 1966.

R.v.d.L.

NAZARETH & WETTEREN. — Bedevaartvaantje.

De kerkrekeningen van Nazareth anno 1550-1551 vermelden : « *Item betaelt Jan Sye te Wettre van XLVIII dosincn teecken en van onze vrouwe III pond. XII sch. par. Item betaelt vaentkens als nu niet betaelt van de teecken III sch. par.* » Het betreft een archiefvaantje (alleen in archief bekend) waarvan geen exemplaren gevonden werden, niet aangehaald door Renaat van der Linden.

Louis van Quaille

DESSELGEM. — Strodekkersbedrijf en Donderstenen.

Een oud dakwerker leest met biezonder genoegen het werk van Clemens.V. Trefois, zeker het strodekkersbedrijf. Vroeger, bij de aanleg van een strooien dak, legde men een soort vuursteen onder de vorst tegen de schouw om de bliksem te weren. Bij gebeurlijk afbreken van strooien daken zouden heem- en volkskundigen dienen na te zien of er een dusdanige steen tegen de schouw ligt, om hem dan naar een museum te kunnen brengen. Een vijftal jaar geleden maakte ik langs de binnenkant van de toren te Desselgem de grondvesten bloot en vond een vierkante steen van ongeveer vijfentwintig cm vierkant. In het hele gebouw viel geen dergelijke steen te bespeuren. Zonder twijfel was die er neergelegd om de bliksem af te weren. Niemand beter dan de schaliedekker kent de fratsen van de bliksem en de schaliedekker zal bij het dekken van een toren of dak weten hoe hij het moet aan boord leggen om de bliksem de minst mogelijke schade te laten veroorzaken en naar de grond te zenden. Een metalen bliksemafleider is het beste middel.

Louis van Quaille

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

Vereniging zonder winstoogmerk

De Bond bevordert de studie van de volkskunde en geeft sedert 1926 het tweemaandelijks tijdschrift « Oostvlaamse Zanten », waarin volkskundige bijdragen en de uitslagen van de enquêtes in Vlaanderen gepubliceerd worden.

Hij schrijft ten laste van zijn Alfons de Cockfonds tweejaarlijkse prijsvragen over volkskundige onderwerpen uit, organiseert voordrachten, tentoonstellingen en reizen.

Het Museum voor Volkskunde, gesticht door de Bond in 1927 in het Voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, is sedert 1962 overgebracht naar het Kinderen Alynshospitaal, Kraanlei 41, Gent. De Bond ondersteunt het Museum dat de stad Gent bij besluit van 27-9-1931 in bescherming heeft genomen. Het staat onder toezicht van een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Raad van Beheer : erevoorzitter : E. Boonen; voorzitter : Lic. R. van der Linden; ondervoorzitters : Lic. M. Daem en J. Pieters; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeesteres : H. Depoorter; leden : Dr. R. Haeseryn, G. Hebbelynck, Lic. L. Hoste, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. Dr. P.J. Vandenhoute, G. Van Peteghem en G. Weze.

Dagelijks bestuur van de Bond : voorzitter: Lic. R. van der Linden; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeesteres : H. Depoorter; lid : Dr. R. Haeseryn.

Kommissie voor volkskundige Enquêtes : voorzitter : Lic. R. van der Linden; leden : M. Broeckhove, Lic. M. Daem, Dr. R. Haeseryn, J. Pietres en G. Weze; adviseurs : Lic. H. Arens en M. Van Wesemael.

Kommissie voor feesten en reizen : voorzitter . G. Weze; leden : M. Broeckhove, G. Hebbelynck, G. Van Audenhove, F. Van Bost en G. Van Peteghem.

Beheerkommissie Museum voor Volkskunde : erevoorzitter : E. Boonen; voorzitter : G. Weze; ondervoorzitter : Dr. R. Haeseryn; konservator : Lic. L. Hoste; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeester : G. Hebbelynck; leden : H. Depoorter, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. Dr. P.J. Vandenhoute, Lic. R. van der Linden en G. Van Peteghem.

Dagelijks bestuur en aankoopkommissie van het Museum voor Volkskunde : voorzitter : G. Weze; ondervoorzitter : Dr. R. Haeseryn; penningmeester : G. Hebbelynck; konservator : Lic. L. Hoste; sekretaris : M. Broeckhove.

(Vervolg van tweede blz. van de kaft).

De **Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es en anderen — **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove — **Sint-Kristoffel. Legenden. Verering, Verspreiding**, door R. van der Linden — **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevr. L. Bataille-Hiel — **Leerknappen in de kunstambachten te Gent 14e en 15e eeuw**, door M. Daem — **Register op G. Celis: Volkskundige Kalender . . .** door F.M. Olbrechts — **De Groei en Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamse Volksziel**, door J. VERMEULEN — **Bijdrage tot de volkskunde van Moerzeke**, door J. Laureys — **Vrolijke Doodsbrieven vol humor en gal (avec un résumé en français)**, door R. van der Linden en G. Simons — **Duiventorens in Oost-Vlaanderen**, door O.S. Depraet.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen : Jaarlijkse bijdrage gewoon lid : 175 F; gezinslid : 50 F (zonder tijdschrift); gepensioneerde : 100 F; beschermend lid : 300 F; steunend lid : 500 F; buitenland 250 F; maatschappijen : 500 F.

Abonnement op Oostvlaamse Zanten voor niet-leden (bibliotheken, instellingen, boekhandel, verenigingen, enz.) : 200 F; buitenland : 250F per jaargang.